

วิวัฒนาการของพิพิธภัณฑ์สถานในประเทศไทย

พิพิธภัณฑ์ เป็นแนวคิดที่เพิ่งวิวัฒนาการขึ้นในประเทศไทยไม่ถึง 200 ปี อาจกล่าวได้ว่า พิพิธภัณฑ์มีจุดเริ่มต้นในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว แต่ก็ยังมีพิพิธภัณฑ์ตามแนวคิดในปัจจุบัน สมัยรัชกาลที่ 4 เป็นสมัยแห่งการเปิดประเทศ เพื่อติดต่อเชื่อมความสัมพันธ์ทางการทูตกับประเทศต่างๆ ทรงสังเกตว่า ในนานอารยประเทศ มีธรรมเนียมที่ประมุขของรัฐ ได้นำของขวัญหรือเครื่องบรรณาการที่ได้เจริญสัมพันธไมตรีมาจัดแสดงไว้ในพระราชสถานประทับหรือในทำเนียบทางราชการ เพื่อเป็นเครื่องประดับพระเกียรติ และเป็น การแสดงถึงเครือข่ายความสัมพันธ์กับประเทศต่างๆ จึงทรงรับแนวคิดนี้มา โดยโปรดเกล้าให้สร้างพระที่นั่งบริเวณพระมหามณเฑียร เป็นอาคารสถาปัตยกรรมจีน 2 ชั้น พระราชทานชื่อว่า *พระที่นั่งราชฤดี* โปรดเกล้าให้ใช้เป็น ที่แสดงสิ่งของต่างๆ ที่นานาประเทศส่งมามอบเกล้าถวาย ให้ผู้คนที่มาเข้าเฝ้าได้มีโอกาสชมและศึกษา ต่อมา จึงได้มาจัดแสดงใน *พระที่นั่งประพาสพิพิธภัณฑ์* ซึ่งพระที่นั่ง 2 แห่งนี้ถือเป็นจุดกำเนิดของแนวคิดในการจัด พิพิธภัณฑ์สถานในประวัติศาสตร์ไทย

ต่อมาในรัชกาลที่ 5 ทรงมีโอกาสเสด็จต่างประเทศหลายครั้ง โดยเยือนพิพิธภัณฑ์สถาน หรือ museum สำคัญๆ ในโลกตะวันตกหรือแม้กระทั่งในเมืองอาณานิคม จึงนำแนวคิดการรวบรวมศิลปวัตถุ โดยเฉพาะ โบราณวัตถุจากแหล่งประวัติศาสตร์สำคัญๆ ในประเทศ ที่แสดงให้เห็นรอยร่อยอารยธรรมที่เคยเจริญรุ่งเรืองมาก่อน เพื่อจัดแสดงไว้ในกรุงเทพฯ ก็ทรงโปรดเกล้าให้สร้าง *ศาลาสหทัยสมาคม* ในพระบรมมหาราชวัง เป็นอาคารห้องโถงขนาดใหญ่ และย้ายสิ่งของใน พระที่นั่งประพาสพิพิธภัณฑ์ มาจัดแสดงไว้ใน ศาลาสหทัยสมาคม ร่วมกับโบราณศิลปวัตถุที่มีพระราชดำริให้รวบรวมมา ต่อมา จึงมีแนวคิดในการก่อตั้ง *royal museum* ประจวบกับตำแหน่งวังหน้าได้ถูกยุบเลิกไป จึงโปรดเกล้าให้นำพระราชวังบวรสถานมงคลเป็นที่เก็บรักษาโบราณศิลปวัตถุ โดยมีสมเด็จพระยาราชนาถาพเป็นกำลังสำคัญ อย่างไรก็ตาม การเปิดใช้พระราชวังบวรสถานมงคลเป็น *วัง museum* ของหลวง อย่างเป็นทางการนั้น เกิดขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 7 โดยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว และพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินี เสด็จพระราชดำเนินทรงประกอบพิธีเปิด *พิพิธภัณฑ์สถานสำหรับพระนคร* เป็นครั้งแรก

ในช่วงเวลาใกล้เคียงกับการเปิดพิพิธภัณฑ์ในกรุงเทพฯ ก็มีแนวคิดของพระสงฆ์ท้องถิ่นและเจ้านายฝ่ายเหนือผู้ปกครองเมืองลำพูน ในการรวบรวมศิลปวัตถุที่เป็นร่องรอยอารยธรรมหรือภูมิปัญญาเก็บรักษาและจัดแสดง ในบริเวณวัดพระบรมธาตุหริภุญชัย โดยมีการจัดทำคำอธิบายและการกำหนดอายุอย่างเป็นระบบเหมือนกับ พิพิธภัณฑ์สากลในต่างประเทศ ต่อมาเมื่อศิลปวัตถุเพิ่มจำนวนมากขึ้น จึงขยายพื้นที่ตรงข้ามด้านหลังวัด ซึ่งต่อมาได้กลายเป็น *พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติหริภุญชัย* โดยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินี ได้เสด็จพระราชดำเนินไปทอดพระเนตรพิพิธภัณฑ์ด้วย

ปัจจุบัน มีพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติเป็นจำนวนมากกว่า 30 แห่ง และยังมีพิพิธภัณฑ์อื่นๆ อีกเป็นจำนวนมาก ทั้งที่สังกัดหน่วยราชการและเป็นของส่วนตัวหรือหน่วยงานเอกชน แนวคิดของการจัดพิพิธภัณฑ์ยังได้ขยายออกไปมากกว่าเรื่องการจัดแสดงโบราณวัตถุ ยังมีพิพิธภัณฑ์เกี่ยวกับเมืองหรือชุมชน วิถีชีวิตของชนกลุ่มอาชีพต่างๆ ข้าวของเครื่องใช้พื้นบ้าน อาวุธยุทโธปกรณ์ทางการทหาร เครื่องแบบเครื่องแต่งกาย หรือเป็นเรื่องของวิทยาศาสตร์ การมีพิพิธภัณฑ์เพิ่มขึ้นมากมายสะท้อนไปถึงความกระตือรือร้น ความสงสัยใคร่รู้ของเยาวชนไทยที่มากขึ้น ก็เป็นความโชคดีที่มีหน่วยงานต่างๆ พยายามตอบสนองสิ่งเหล่านี้ จึงทำให้กระบวนการของการจัดตั้งองค์กรพิพิธภัณฑ์ในประเทศไทยมีจำนวนเพิ่มมากขึ้นทุกวัน